

ΝΕΑ ΕΣΤΙΑ

ΔΙΕΥΘΥΝΤΑΙ :

ΓΡΗΓΟΡΙΟΣ ΞΕΝΟΠΟΥΛΟΣ — ΠΕΤΡΟΣ ΧΑΡΗΣ

ΤΟΜΟΣ ΔΕΚΑΤΟΣ ΕΚΤΟΣ

ΙΟΥΛΙΟΣ — ΔΕΚΕΜΒΡΙΟΣ

1934

ΙΩΑΝΝΗΣ Δ. ΚΟΛΛΑΡΟΣ & ΣΙΑ ΕΚΔΟΤΑΙ
ΒΙΒΛΙΟΠΩΛΕΙΟΝ ΤΗΣ «ΕΣΤΙΑΣ» — ΣΤΑΔΙΟΥ 46Α
ΑΘΗΝΑΙ

ΙΩΑΝΝΙΝΑ 2008

Τὸ Δεμασενθίριον

ΠΕΡΙ ΤΑ ΓΕΓΟΝΟΤΑ

ΚΑΙ ΤΑ ΖΗΤΗΜΑΤΑ

Ὁ ὀρισμὸς τῆς Ποιήσεως

Ὁ Πῶλ Βαλερὺ ἔγραψε κάπου ὅτι τὸ ποίημα πὺν μπορεῖ νὰ ἐξηγηθῆι καθαρά, νὰ μεταφραστῆι εὐκόλα καὶ νὰ μεταφερθῆι σὲ πρόζα, εἶνε αὐτὸ τὸ ἴδιο πρόζα καὶ ὄχι ποίημα.

Ὡς πρώτη ἐντύπωση, ἓνας τέτοιος ὀρισμὸς φαίνεται ὀρθὸς καὶ ἄξιος νὰ υἰοθετηθῆι. Λίγο ὁμως νὰ σκεφθοῦμε, δὲ θ' ἀργήσουμε ν' ἀντιληφθοῦμε πόσο ἡ ὀρθότητά του εἶνε σχετικὴ καὶ περιορισμένη. Πραγματικά, ἂν ὁ ὀρισμὸς αὐτὸς ἦταν ἀληθινὸς ὡς τὰ ἄκρα, τότε ὁ πῶλ ποιητὴς ἀπὸ ὅλους τοὺς ποιητὲς θάπρεπε νὰ εἶνε ὁ ἴσπανὸς Γόνγκορα. ἀφοῦ τὰ ποιήματά του ἐκπληρώνουν σὲ μεγαλύτερο βαθμὸ τοὺς τρεῖς αὐτοὺς ὄρους πὺν ἀπαιτεῖ ὁ Βαλερὺ ἀπὸ τὸ ποίημα γιὰ ν' ἄνε ἀληθινὰ ποίημα. Δὲν εἶνε ὁμως δυνατό, ἐκτὸς πῶλ γιὰ ἀστειότητα, νὰ ὑποστηριχθῆι ὅτι ὁ Γόνγκορα εἶνε τὸ μοντέλο τοῦ ποιητῆ, καὶ ἐπομένως, ὁ τελειότερος ποιητὴς πὺν ὑπάρχει. Ἐξ ἄλλου συμβαίνει συχνὰ νὰ ὑπάρχει σὲ πεζογράφους πολὺ περισσότερὴ ποίηση ἀπ' ὅτι σὲ πολλοὺς ποιητὲς—καὶ ἀνσφέρω τὰ δύο μόνον παραδείγματα τοῦ Σατωμπριὰν καὶ τοῦ Μπαρρές.

Τὸ ἴδιο συμβαίνει μὲ κάθε ὀρισμὸ πὺν ἔχει δοθεῖ ὡς σήμερα γιὰ τὴν ποίηση—καὶ ἓνας Θεὸς ξέρει πόσοι εἶνε αὐτοὶ. Καγεῖς δὲν μπόρεσε νὸ ἱκανοποιήσῃ ἀπόλυτα, ὡστε νὸ ἀποτελέσει κοινὸ γιὰ ὅλον τὸν κόσμον καὶ ὅλες τὶς ἐποχὰς ποιητικὸ γνῶμων. Ἀληθινοὶ οἱ περισσότεροι, εἶνε ἀληθινοὶ μόνο ὡς ἓνα σημεῖο. Διαβάζοντας ἓνα-ἓνα δὲ λέμε : «Αὐτὸ εἶνε ἡ Ποίηση», ἀλλά : «καὶ αὐτὸ εἶνε Ποίηση». Καὶ τοῦτο γιὰ τὴν Ποίηση τοὺς περιλαμβάνει ὅλους καὶ δὲν περιλαμβάνεται σὲ κανένα τους.

Οἱ κριτικοὶ τῶν ποιημάτων μιλοῦν—ἐπαινῶντας ἓναν ποιητὴ—γιὰ τὴν εἰλικρινειά του ἢ τὴν πρωτοτυπία του, ἢ τὸ βῆθος του, ἢ τὴν εὐγένειά του, τίποτε ὁμως ἀπ' ὅλα αὐτὰ, ὅπως καὶ καμμιά ἄλλη ιδιότητα πὺν νὰ μπορεῖ νὰ προσδιορισθῆι, δὲν ἀποτελεῖ ἀπαραίτητη προϋπόθεση τῆς Ποιήσεως. Ἐνα ποίημα μπορεῖ ν' ἄνε ὡραιότατο καὶ νὰ στερεῖται ἓνα ἢ περισσότερα ἀπὸ αὐτὰ τὰ στοιχεῖα. Καὶ ἀντιστρόφως : νὰ περιέχει διάφορα τέτοια στοιχεῖα καὶ νὰ μὴν εἶνε ἀπὸ τὰ ποιήματα ἐκεῖνα πὺν ἀπηχοῦν βαθειὰ στὴν ψυχὴ μας.

Ἐκεῖ πὺν θέλω νὰ καταλήξω εἶνε αὐτὸ : ὅτι καμμιά ἐξήγηση τῆς ὁμορφιάς τῆς Ποιήσεως δὲν

εἶνε δυνατὴ. Δὲν μποροῦμε παρὰ νὰ τὴν αἰσθανόμαστε.

Ἄλλὰ καὶ αὐτὸ πὺν αἰσθανόμαστε σὲ τί συνίσταται ;

Ὁ ἄββᾶς Μπρεμόν, σὲ βιβλίον του «Ποίηση καὶ Προσευχή», ἐξηγεῖ ὅτι ἡ ὡραία Ποίηση, ἢ «καθάρια» Ποίηση, ἢ Ποίηση πὺν βαθύτερα καὶ διαρκέστερα μᾶς γοητεύει, εἶνε ἐκεῖνη πὺν φέρνει στὴν ψυχὴ μας τὴν ἀριστοτελικὴν Κάθαρση καὶ πὺν ἱκανοποιεῖ—ἐξ ἴσου καὶ στὸν ὑπερτατο βαθμὸ—τὸ Ἀνίμιον καὶ τὴν Ἀνίμα : τὴ Σκέψη καὶ τὴν Ψυχὴ.

Κι' αὐτὸ τὸ βρισκῶ περιοριστικὸ τῆς Ποιήσεως. Ἐξαγνισμὸς καὶ ἱκανοποίησις δὲν εἶνε οἱ μόνον τρόποι μὲ τοὺς ὁποίους μᾶς ἐγγίζει ἡ Ποίηση. Τὸ τρικύμισμα πὺν προκαλεῖ μέσα στὸν ἔσωτερικὸν μᾶς κόσμον εἶνε ἄλλοτε συγκίνηση, ἄλλοτε εὐφορία, ἄλλοτε σανσουαλιστικὴ ἠδύτητα, ἄλλοτε ἀπήχησις καὶ προσέκτασις, ἄλλοτε γοητεία—καὶ θὰ μπορούσα νὰ ἐξακολουθήσω ἀκόμα... Ὑπάρχουν στίχοι—ψιθυρίζουμε συχνὰ τέτοιους—πὺν οὔτε ὡς Κάθαρση μᾶς γίνονται αἰσθητοὶ. οὔτε φέρνουν κανένα ἰδιαιτεροῦ καὶ εἰσημαντικὸν μήνυμα στὴ σκέψη μας καὶ τὴν ψυχὴν μας, καὶ οἱ ὅποιοι, ἐν τούτοις, ὄχι εἶνε ἀπλῶς ὡραῖοι, ἀλλὰ καὶ κάνουν αὐτοὶ τὴν ὁμορφιά τοῦ ποιήματος, ἀπλώνοντας, διαχύνοντας σὲ ὁλόκληρον τὴν γοητεία τους. Ὁ στίχος, ἔξαφνα, τοῦ Ρακίνα :

La fille de Minos et de Pasiphaé . . .

ἢ

Ariane, ma soeur, de quel amour blessée . . .

θεωροῦνται—καὶ εἶνε—ἀπὸ τοὺς ὡραιότερους τῆς γαλλικῆς γλώσσας καὶ ἡ προσέκτασή τους μέσα στὴν ψυχὴν μας εἶνε ἐντατικὴ καὶ διαρκῆς χωρὶς νὰ κλείνουν κανένα «νόημα», χωρὶς νὰ προσφέρουν κανένα «ἐξαγνισμό». Τὸ ἴδιο οἱ περίφημοι στίχοι τοῦ Πόου ἀπὸ τὸ «U-lalume» :

It was night in the lonesome October
Of my most immemorial year,

ἢ τοῦ Κήις, ἀπὸ τὴν «Ὠδὴ σὲ Ἀηδόνη» :

Forlorn ! the very word is like a bell
To call me back from thee to my sole self !

στίχοι τῶν ὁποίων ἡ ὁμορφιά στηρίζεται, ὁλόκληρη, στὴ λέξη «Forlorn!», τὴ μυστηριώδη, τὴν ἀμετάφραστη καὶ γεμάτη ἀπὸ μαγικὸν ρευστό...

Ἄς ὑποταχθοῦμε, λοιπὸν, στὴ βεβαιότητα ὅτι αὐτὸ πὺν ἀποτελεῖ τὴ βαθύτερη οὐσία τῆς

ὁμορφιάς τῆς Ποιήσεως καὶ τῆς γοητείας πὺν ἔξασκει στὴν ψυχὴ μας εἶνε κάτι τὸ ἀσύλληπτο καὶ τὸ ἀδιατύπωτο, κι' ὅτι κάθε φορὰ πὺν θὰ ζητᾶμε νὰ τὴν πιάσουμε γιὰ νὰ τὴν καρφισώσουμε καὶ νὰ τὴν ἐτικετάρουμε μὲ μιὰ φόρμουλα, θὰ μᾶς ξεφεύγει πάντα τὴν τελευταία στιγμή, — ἀφήνοντας στὰ χέρια μας ὅπως μιὰ πεταλούδα, λίγο μόνο χνοῦδι τῶν ἐκθαμβωτικῶν φτερῶν τῆς. . .

ΚΩΣΤΑΣ ΟΥΡΑΝΗΣ

Μένος Φιλήντας

Ἄπὸ καιρὸ εἶτανε κλονισμένη ἡ ὑγεία τοῦ Φιλήντα, μὰ τώρα τελευταία, ἐνῶ φαίνότανε πὺς πήγαινε στὸ καλύτερο, ξαφνικὰ ξανακύλησε ἡ ἀρώστια του — οὐρία στὸ αἷμα — καὶ πέθανε στίς 26 τοῦ περασμένου Ἰουλίου, στὸ μικρὸ τοῦ σπιτι τοῦ συνοικισμοῦ τῶν Ποδαράδων. Ἐφυγε μὲ πίκρα πὺν δὲν κατάφερε νὰ τυπώσῃ τὴ μεγάλη «Γλωσσολογικὴ γραμματικὴ τῆς νέας ἑλληνικῆς», τὸ ἔργο τῆς ζωῆς του.

Στὰ 1901 εἶχε προκηρῦξει ὁ Ψυχάρης ἕνα διαγωνισμὸ γιὰ τὴ γλῶσσα στὴν ἐφημερίδα «Ἄστυ» καὶ πῆρε τὸ βραβεῖο μὲ τὴ «Γραμματικὴ τῆς ρωμαϊκῆς γλώσσας» πὺν εἶχε στείλει γιὰ νὰ κριθῆ «ἕνας κάποιος Μενέλαος Φιλήντας πὺν κάθεται στὴν Ἀφτόνη τοῦ Μαρμαρᾶ» («Ἄστυ» 19.10.1901). Ἔτσι πρωτακούστηκε τ' ὄνομά του. Κι' ἀληθινά, ὁ νέος τότε Φιλήντας εἶταν ἕνας ἀπλὸς δημοδιδάσκαλος σὲ κοινοτικὸ σχολεῖο τοῦ Τούρκικου Μαρμαρᾶ. Εἶχε γεννηθεῖ στὰ 1870 στὴν Ἀρτάκη τῆς Κυζίκου ἀπὸ πατέρα δάσκαλο καὶ καθαρευουσιάνο πὺν λεγότανε Φιλαγθίδης, σπούδασε στὴν Πόλη κι ὅπὸ ἐκεῖ μαθῆτεψε στὸ διδασκαλεῖο τῆς Θεσσαλονίκης. Ἐκαμε δάσκαλος στὴν Τουρκία ὡς τὰ 1913, γνώρισε δυὸ φορές τὴ φυλακὴ γιὰ λόγους πατριωτικὸς κ' ὕστερα πέρασε στὴν Ἀθήνα.

Ὁ Φιλήντας εἶτανε μυαλὸ μεθοδολογημένο, γεννημένος ἐπιστήμονας μὲ ταλέντο γλωσσολόγου πρώτης γραμμῆς. Μονάχα μὲ τὸ νοῦ του, χωρὶς μέσα, χωρὶς βοηθήματα, μακριὰ ἀπὸ βιβλιοθήκες, παρατημένος σ' ἕνα ἐρημικὸ χωριό, κάθισε καὶ σκάρωσε τὴ γραμματικὴ του, πὺν καθὼς χαρακτήρισε ὁ Ψυχάρης («Ἄστυ» 1901)

καταντᾶ ἡ δουλειὰ του σὰ δρᾶμα, σὰν ἀγῶνας ἑνὸς ἀνθρώπου πὺν παλεύει στὸ σκοτάδι, σκύβει καὶ μαζώνει χάμω δυὸ πέτρες, τὶς χτυπᾶ καὶ βγαίνει φῶς. Ἡ Γραμματικὴ του αὐτὴ τυπώθηκε σὲ δυὸ τόμους Ὁ πρῶτος «Φωνολογία καὶ Ἰσογραφία» στὰ 1907, ὁ δεῦτερος «Μορφολογία κ' Ἑτυμολογία» στὰ 1910. Τὸν πρῶτο τόμο προλόγιζε μιὰ ὁλόκληρη μελέτη του γιὰ τὴ γλῶσσα, πὺν κακίξει τὴν καθαρεύουσα, ἐξηγεῖ τὴ δύναμη καὶ τὴ ζωντανία τῆς δημοτικῆς, ἀναφέρει τὰ ἐπιχειρήματα γιὰ τὴν ἐπικράτησή της καὶ τονίζει τὴν ἀνάγκη τοῦ γραμματικοῦ κανόνα, πὺν χωρὶς αὐτὸν γλῶσσα δὲν ὑπάρχει. Ἡ γραμματικὴ εἶναι γραμμένη φυσικὰ στὴ δημοτικὴ γλῶσσα καὶ καθιερῶνει σ' αὐτὴ καινούριους ὅρους

ἐπιστημονικὸς, πὺν σήκωσαν μεγάλο θόρυβο στὸς κύκλους τῶν δασκάλων καὶ τῶν γραμματισμένων, γιὰ τὴν ἀσυνήθιστη καὶ πρωτάκουστη αὐτὴ ἀλλαγὴ τῶν ὡς τότε παραδομένων.

Ἀσχολήθηκε κατόπι μὲ τὴν πρωιότυπη ἐργασία του πὺν ἐπιγράφεται «Γλωσσογνωσία καὶ Γλωσσογραφία» πὺν λογαριάζει τέσσερις τόμους καὶ πὺν οἱ τρεῖς βγήκανε ἀπὸ τὸ 1924 ὡς τὰ 1927. Ἐδῶ φαίνεται ὅλη ἡ φινέτσα τῆς ἔρευνας τοῦ Φιλήντα, ἡ ἐπιστημονικὴ του ἐνέργεια, τὸ καταπληχτικὸ του προμάντεμα γιὰ τὸ σωστὸ καὶ τὸ ἐμφυτο μήνυμά του γιὰ τὴν ἀλήθεια. Ἀούρα στος στὴ δουλειὰ του δημοσιεύει χρόνια ὁλόκληρα συγγραμμάτα σ' ὁ «Νουμᾶ» καὶ ἐνῶ α περαστικὸ κ' ἐφήμερο περιοδικὸ τῶν νέων, λο-

γίς λογίς ἄρθρα του καὶ σημειώματα γλωσσολογικά, ὀρθογραφικά κ' ἐκεῖνα τὰ περίφημα μὲ τὴ γενικὴ ἐπιγραφή «Χατζηδάκη ἔλεγχος», ὅπου δὲ δίσταζε νὰ μετρηθῆ στὰ πιὸ δύσκολα καὶ πιὸ πολύπλοκα προβλήματα τῆς Γλωσσολογίας καὶ ν' ἀναδειχθῆ πολλές φορές νικητής.

Ἡ καθημερινὴ μελέτη κ' ἔρευνα, ἱστορικὴ καὶ κριτικὴ, τοῦ γλωσσικοῦ μας ὕλικου, τὸν ἔκαμε νὰ νιώσῃ πὺς ὁ καιρὸς εἶταν ὄριμος πιά γιὰ νὰ καταπιαστῆ μιὰ μεγάλη «Γλωσσολογικὴ γραμματικὴ τῆς νέας ἑλληνικῆς» καὶ στὸ σκοπὸ αὐτὸ ἀφιέρωσε χρόνια, ψάχνοντας, ταχτοποιώντας, ἀνακαλύπτοντας νόμους, κανόνες, συνδυασμοὺς γλωσσολογικοὺς καὶ γραμματικοὺς, ὡς πὺν κατέστρωσε τὸ σημαντικὸ ἔργο του καὶ τὸ εἶχε ἔτοιμο γιὰ τύπωμα. Μὰ ἡ ἀδιάκοπη δου-

MIM. ΠΑΠ.

MENOS ΦΙΛΗΝΤΑΣ